

Psikolojiye Giriş

Ders 6

Nasıl İletişim Kurarız? Beyindeki, Ağızdaki ve Ellerdeki Dil

Profesör Paul Bloom: Bugünkü dersimiz dil üzerine. Ve hareket nerede ise, büyük ölçüde dil de oradadır. İnsana özgü dil üzerine yapılan çalışmalar, insan doğasına ilişkin farklı kuramlar için anlaşmazlık konusu olagelmıştır. İnsan üzerine düşünen her filozof, her psikolog, her hümanist ya da her sinirbilimci, insan dilinin doğası ve işleyişi üzerine bir iddia ileri sürmek durumundadır. Bunu söylerken Aristo, Plato, HUYM (Hume), LAAK (Locke), Freud ve Skinner gibi kişilerden tutun da bilgisayar kuramı, bilişsel sinirbilim, evrim kuramı ve kültürel psikoloji gibi günümüz yaklaşımlarından da bahsediyorum. Eğer ki insanların ne yaptığını ve nasıl yaptığını ilişkin başarılı bir kuram oluşturmak istiyorsanız, dil konusuna değinmeniz ve dilin ne olduğunu açıklamanız gerekmektedir. Aslında, bu ders kapsamında bahsedeceğim diğer birçok konunun aksine dil, çok ilgi çekici bir konudur. Öyle ki, yalnızca farklı dillerin yapılarının ve aralarındaki küçük ayrımların çalışılmasına adanmış bir alan, dilbilim alanı bulunmaktadır.

Ayrıntılara girmeden önce, tanımsal bir noktaya değineceğim. Dil dediğim zaman, İngilizce, Felemenkçe, Warlpiri (Avustralya Aborjinlerinin konuştuğu dil), İtalyanca, Türkçe, Urdu dili ya da derse başlamadan önce örneklerini görüp işittiğimiz sistemlere benzer sistemlerden söz ediyorum. [Derse başlamadan önce Profesör Bloom İngilizce dışında başka bir dili de bilen birkaç öğrenciden İngilizce olmayan bir dilin örneklerini sunmalarını istedi.] Oysa siz dili farklı bir anlamda kullanabilirsiniz. Örneğin dil terimini köpeklerin, şempanzelerin ya da kuşların yaptığı şeyi tanımlamak için kullanabilirsiniz. Dili müziği anlatmada, müziksel bir dilden söz ederken, sanattan söz ederken ya da herhangi bir iletişim sistemi olarak kullanabilirsiniz ve bunun bir sakıncası yoktur. Dil sözcüğünü nasıl kullanmanız gerektiğine ilişkin herhangi bir kural yoktur. Fakat sorun şu ki dil sözcüğünü son derece kapsamlı bir biçimde kullanırsanız, bilimsel açıdan dil hakkında ilginç sorular sorulamaz hale gelir. Eğer dil, İngilizce'den trafik işaretlerine kadar her şey anlamına gelirse, hakkında ilgi çekici genellemelerde bulamaz ve dil üzerine bilim yapamayız.

Öyleyse, yapmak istediğim şey dilin bilimsel tanımını tartışmak. Bunu yapabilmek için de öncelikle kendimi İngilizce, Felemenkçe, Amerikan İşaret Dili, NAVAHO Navajo ve benzeri sistemlere sınırlandıracağım. Bir kere bu sınırlandırılmış açıdan dile ilişkin birtakım genellemelere ulaştıktan sonra hayvanların iletişim sistemleri gibi diğer sistemlerin, yaptığımız dar tanımla ne kadar bağlantılı olduğunu sorabiliriz – ki soracağız da. Yani bu dar bağlamda dilin hangi özelliklere sahip olduğu sorusuyla başlayıp daha geniş bir bağlamda, diğer hangi iletişim sistemlerinin bu özelliklere sahip olduğunu sorabiliriz.

Dil hakkındaki bazı şeyler gayet nettir, bunlardan bazıları şunlar, yani soracağımız sorular bunlar. Bugünkü tartışmamızın çerçevesini bunlar oluşturacak. Öncelikle, dil ile ilgili bazı temel olguların üzerinden geçeceğiz. Dillerin ortak noktalarını, nasıl geliştiklerini ve insan dışındaki canlılarda dil ve iletişim üzerine konuşacağız.

Bu derse dil ile ilgili çok önemli iki olguyu örnekleyen bir sunumla başladım. Bu önemli olgulardan biri, bütün dillerin bazı derin ve karmaşık evrenselleri paylaştığıdır. Bilhassa, bütün diller, en basit seviyede bile düşünceler, önermeler ve nesnelere konumsal ilişkileri gibi soyut kavramları iletebilecek güçtedir. Dünya üzerinde soyut şeyler üzerine konuşamayacağınız bir dil yoktur. Tüm dillerle bunu yapabilirsiniz. Derse başlamadan önce yapılan sunumun örneklediği bir diğer olgu da dillerin ne denli farklı olduğudur. Bütün diller kulağa farklı gelir. Eğer bir dil biliyorsanız, bu ille de bir diğerini bileceğiniz anlamına gelmez. Bunun nedeni yalnızca diğer dili anlayamamanızla sınırlı değildir. Diğer dil kulağa garip geliyor olabilir ya da işaret dili söz konusuysa, farklı görünüyor olabilir. Yeterli diyebileceğimiz herhangi bir dil kuramı, diller arasındaki ortak özelliklerin ve farklılıkların ikisini de göz önünde bulundurmaya zorundadır ve bu da psikoloji ve bilişsel dilbilimin karşılaştığı sorundur.

Charles Darwin'in dil üzerine öne sürdüğü ilginç bir iddia ile başlayalım. Darwin "Küçük çocukların; yazmaya ya da pişirmeye eğilimi olmadığı halde, anlamsız sesler çıkarma eğiliminde olması durumundan gördüğümüz üzere, insanoğlunun konuşmaya içgüdüsel bir eğilimi vardır." diye yazar. Ve Darwin'in burada öne sürdüğü görüş -ki bu tartışmaya açık ve ilginç bir görüştür- verdiği diğer örneklerin aksine, dili özel yapan şeyin, dile ilişkin bir çeşit içgüdü, kapasite veya eğilim olduğudur. Hiçbir şey bize doğal olarak gelmez; ama Darwin'e göre dil böyledir.

Peki, buna neden inanmalıyız? Darwin'in iddiasını destekleyen bazı temel olgular vardır. Her şeyden önce bütün insan topluluklarının dili vardır. Yayılma sırasında kültürler, genellikle kendi kültürlerinden çok farklı olan diğer kültürlerle karşılaşır. Ama tarih boyunca hiç kimse dili olmayan bir toplumla karşılaşmamıştır. Peki, bu, dilin insan doğasına gömülü olduğunu gösterir mi? İlla ki öyle olmak zorunda değildir. Dil kültürel bir icat da olabilir. Örneğin, dil; o kadar iyi bir fikirdir ki, her kültür bununla karşılaşmış ve bunu geliştirmiş olabilir. Hemen hemen her kültür yemek için çatal, kaşık, yemek çubuğu, bıçak gibi çeşitli aletler kullanmıştır. Bu, büyük ihtimalle bu çeşitli alet kullanımının insan doğasında olmasından kaynaklanmamaktadır; aksine, bu tip alet kullanımı, çok kullanışlı olduğundan kültürler bunu tekrar ve tekrar keşfetmeye devam etmiştir. Ancak, dile gelince bunun doğru olmadığını biliyoruz. Bunu bilmemizin nedenlerinden biri de dilin tek bir nesilde yaratıldığını gösteren vaka çalışmalarımızdır ve bu tip vakalar tarih boyunca olagelmıştır.

Buna verilecek en yaygın örnek köle ticareti içinde yer alan insanlardır. Pamuk, kahve, tütün ve şeker etrafında dönen köle ticaretinde, olası bir isyanı engellemek için farklı dil altyapılarından gelen köle ve işçilerin karıştırılması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Farklı kültürlerden getirilip köleleştirilmiş bu insanlar, birbirleriyle iletişim

kurabilmek adına eğreti bir iletişim sistemi oluşturmuşlardır. Buna “pidgin” p-i-d-g-i-n denir ve bu karma dil anlaşmak için kullandıkları yoldur. Pidgin bir dil değildir. Farklı dillerden alınan sözcük dizilerinin gelişigüzel olarak bir araya getirilmesi ile oluşmuştur.

Asıl soru bu toplumda yetişen çocuklara ne olduğudur. Sizler, onların pidgin konuşmalarını bekleyebilirsiniz; ancak durum böyle değildir. Gerçekte olan, çocukların tek bir nesil sürecinde, kendi dillerini geliştirdikleridir. Zengin bir söz dizimi, yapı bilgisi ve ses bilgisine sahip bir dil oluştururlar – ki bu terimleri birkaç dakika içinde açıklayacağız. Çocukların yarattıkları bu dile “kreyol” denir. Günümüzde kreyoller olarak bildiğimiz diller tarih boyunca görülmüştür. Bu da kreyollerin, pidginden geliştiği anlamına gelir. Ayrıca bu ilginçtir; çünkü belli bir yere kadar dili anlama, öğrenme ve kullanma yetilerinin insan doğasının bir parçası olduğunu gösterir. Bu yetiler yoğun bir kültürel geçmişe gerek duymaz. Onun yerine, normal bir çocuk tam olgunlaşmamış bir dile maruz kalmamış olsa bile, bir dil yaratabilir.

Yakın zamanlarda işaret dili edinen çocuklara ilişkin vaka incelemeleri de yapılmıştır. Nikaragua’da, işaret dilini çok iyi bilmeyen yetişkinlerden, işaret dili öğrenen çocuklara ilişkin harika bir vaka mevcuttur. Bunlar bir çeşit ikinci dil öğrenmeye çabalayan kişilerdir. Sizin beklediğiniz, çocukların yetişkinlerden öğrendikleri sistem ne ise onu kullanmaları olabilir; ancak öyle olmamıştır. Çocuklar bu sistemi kreyolleştirmişlerdir. Yetişkinler tarafından geliştirilen bu eğreti iletişim sistemini alıp tekrar gelişkin bir dile çevirmişlerdir ve bu da insan doğasının dil yaratma yetkinliğini gösterir.

Ayrıca, her normal insanın dili vardır. Bu sınıftaki herkes bisiklet süremeyebilir. Bu sınıftaki herkes satranç oynayamayabilir. Ancak herkes en az bir dile hâkimdir. Ve herkes en az bir dil öğrenmeye çocukken başlamıştır. İstisnalar vardır, ancak bu istisnalar bazı beyin hasarlarından kaynaklanmaktadır. Nörolojik olarak normal olan her insan er geç bir dile hâkim olacaktır.

Başka ne biliyoruz? Dilin insan doğasının bir parçası olduğu iddiası, bazılarına daha önceden beyin ile ilgili üniteyi okurken, beynin dile ayrılmış kısımlarından söz eden bölümlerinde değinirken gördüğümüz, nörolojik çalışmalarla desteklenmektedir. Eğer beynin bu bölümleri hasar görürse dili kullanmada kusurlar oluşur ya da dili anlama ve yaratma yetinizin kaybı anlamına gelen afazi gelişir. Daha spekülatif olarak, yakın sayılabilecek zamanlarda, dilin genetik temelini araştıran, doğrudan dili öğrenme ve kullanma kapasitesinden sorumlu genleri inceleyen çalışmalar yapılmıştır. Ve kimi talihsiz insanlarda bu genlerin mutasyona uğrayarak kişilerde dili kullanma ve öğrenme yetisinin kaybına yol açması gibi bazı ufak deliller bu genlerin işe karıştığını gösteriyor.

Genel olarak incelendiğinde, çok geniş düzeyde, dilin insan doğasının bir parçası olduğu iddiası desteklendiği görülmektedir. Peki dil derken neyi ima ediyoruz? Dil hakkında konuşurken neden bahsediyoruz? Kendimizi örneğin İngilizce ya da

Fransızca ile sınırlandırmak istemeyiz. Peki, bütün dillerin ortak noktası nedir? Bütün diller yaratıcıdır ve bu, bir takım şeylere işaret etmektedir.

İşaret ettiği anlamlardan biri, Rene Descartes'in vurguladığı anlamdır. Rene Descartes'in bizim makinelerden daha fazlası olduğumuzu öne sürerken kullandığı en iyi delil insanların dil kapasitesiydi. İnsanların dil kapasitesi, hiçbir makinenin yapamayacağı kadar sınırsız ve serbesttir. Söylemek istediğimiz her şeyi söyleyebiliriz, çünkü özgür iradeye sahibiz. Ve aslında, dil, sınırsız cümle üretmemize olanak tanır. Daha önce hiç işitilmemiş cümleler kurabilir ve daha önce hiç işitilmemiş cümleleri anlayabiliriz. Ve böyle birçok cümle vardır. İngilizce'de yirmiden az sözcükle dilbilgisi kurallarına uygun kaç cümle üretilebileceğini düşünecek olursanız cevabımız "Çok" olur. Bu da dil kullanımı ve dil kavramaya ilişkin hiçbir teorinin basitçe sıralanamayacağı anlamına gelir. Size söylediğim bir cümleyi daha önce hiç işitmemiş olsanız bile, cümleyi anlayacak kapasiteye sahip olmanız gerekir. Bu kapasite sayesinde ki daha önce dünya üzerinde hiçbir insan tarafından telaffuz edilmemiş bir cümleyi çaba sarf etmeden üretip anlayabilmekteyiz.

Aranızda dünya üzerinde daha önce söylenmemiş, müstehcen ya da aşağılayıcı olmayan bir cümle söylemeye gönüllü olan var mı? Buyurun, ben başlıyorum. "Kalitesini çok umursamıyorsan, eBayden mor bir kravat almak şaşırtıcı derecede kolaydır." Bu cümleyi daha önce kimsenin söylemediğini düşünebilirim. "Vampir Avcısı Buffy'yi iTunes üzerinden kimse kolaylıkla indiremediği için üzgünüm." Bu cümlelerin daha önceden birileri tarafından kurulmuş olma ihtimali var; ancak muhtemelen siz bunları ilk kez burada duydunuz. Ama onları hemen anladınız. Peki, bunu nasıl yaptınız? Kafanızda bazı kurallar var. Sözcüklerin ne anlama geldiğini daha önce öğrendiniz ancak kafanızın içindeki soyut ve bilinçli olarak farkında olmadığınız kurallar sözcükleri alıp, dizilimlerini çözerek saniyeden de az sürede cümleyi anlamınızı sağladı. Bu da dilbilimcilerin çalıştığı türden konulardandır.

İngilizce üzerine dilbilim çalışmalarından bazı genel örnekleri ele alalım. Ve aklınızda tutun, burada sözünü ettiğimiz kurallar bildiğinizi açıkça dile getiremediğiniz kurallardır. Görsel algı bağlamında da bahsedeceğimiz türden otomatik, bilinçli anlamaya kapalı ve örtük kurallardır. Örneğin, "Kuzu, yemeğe istekli" ve "Kuzu yemeği istedik" cümlelerini okuduğunuzda ikisi arasındaki önemli farkı bir anda kavrsınız. "Kuzu, yemeğe istekli" cümlesindeki durum, bir kuzunun yeme eylemiyle ilişkisini anlatırken "Kuzu yemeği istedik" cümlesindeki ifade kuzunun başkaları tarafından yenildiği duruma ilişkindir.

"Ayşe, Mehmet'in onu sevdiğini biliyor" gibi bir cümleyle karşılaştığınızda daha nasıl yaptığınızı bilemeden, bu cümlenin Ayşe'nin, Mehmet'in Ayşe'yi sevdiğini bildiği veya Ayşe'nin, Mehmet'in Leyla'yı sevdiğini bildiği anlamlarına gelebileceğini bilirsiniz. Ancak aslında bu cümlenin Ayşe'nin, Mehmet'in Leyla'yı sevdiğini bildiği anlamına gelemeyeceğini bilirsiniz. Gerçekte bu cümlenin doğal yorumlaması Ayşe'nin, Mehmet'in Ayşe'yi sevdiğini bildiğidir. Yalnızca Ayşe'nin, Mehmet'in Mehmet'i sevdiği anlamına gelen "Ayşe, Mehmet'in kendi kendisini sevdiğini biliyor"

cümlesinin aksine, buradaki iki sözcük (Mehmet ve Leyla) ortak bir zamirle, yani o ile, temsil edilmektedir. Yaşamlarını sürdürmek için dilbilimcilerin yaptıkları bu tip işlerdir. Ben bu konu hakkında konuşurken kendi kendinize “Önümdeki 40 yılımı bu konuyu araştırarak geçirmek istiyorum” diyorsanız dilbilimci olmalısınız. Ancak bu konular bizim de ilgilendiğimiz görüngülerdendir.

Şimdi işler daha da karmaşıklaşıyor. Üzerinde konuştuğumuz bu örnekler söz dizim örnekleriydi, ancak dilde pek çok yapı vardır. Dil aşağıdan yukarı doğru giden yapılara sahiptir. Tüm insan dilleri ses ve işaretler sistemi olan ses bilgisi, sözcük ve anlamın temel birimleri olan morfem sistemi olan yapı bilgisi ve sözcük ya da kalıpları anlamlı ifadeler oluşturacak şekilde nasıl dizileceğine ilişkin kuralları içeren söz dizilimine sahiptir. Diğer konulara geçmeden önce dilin bu üç unsurundan kısaca bahsetmek istiyorum. Steven Pinker’ın, bu konu üzerine, bence muhteşem bir tartışmanın yer aldığı “The Language Instinct” kitabına minnettarım ve bazı örneklerimi Pinker’dan aşıracağım.

Ses bilgisi... Ses bilgisi, dilin sahip olduğu sesler sistemidir. Dilin kullanabileceği olası sesler için sınırlı bir liste vardır. Bir süre için işaret dili ve işleyişi sorununu bir kenara bırakıyorum. Bundan kısa bir süre sonra tekrar bahsedeceğim. Genel kanı İngilizcenin yaklaşık kırk foneme sahip olduğudur. Yani, yalnızca ana dili olan İngilizce’yi bilen biriyseniz, duyduğunuz her konuşma ve her ses bu kırk morfeme— pardon foneme dâhildir. Örneğin İngilizce’de “lu” “l” ve “r” fonemleri vardır ve İngilizce konuşan kişi “lip” ve “rip” arasındaki farkı bilir ve bu ikisi İngilizce’de farklı iki sözcüğe karşılık gelir. Fonemlere ilişkin bu ayrımın olmadığı diğer dilleri konuşan kişiler için bu farkı öğrenmek çok zordur.

Yani, dil öğrenirken olan şeyin bir kısmı, dilinizdeki fonemleri öğrenmektir. Dil öğrenmedeki bir diğer zorluk da, sözcükler arasındaki sınırların ne olduğunu çözmen gerekliliğidir. Sözcükler arasındaki sınırları çözmek için ses işaretleri kullanma gerekir. Eğer bugüne kadar duyduğunuz tek dil İngilizce ise, bu sorunu açıklamak için biraz garip bir örnek olacak çünkü beni konuşurken duyuyorsunuz ve söylediğim her sözcük arasındaki duraklamayı işitiyorsunuz. Bir sözcüğün nerede bittiğini, diğerinin nerede başladığını anlamak için dahi olmanıza gerek yok. Ancak sözcükler arasındaki bu duraklama psikolojik bir yanılsamadır. Ses titreşimlerinizi ölçen bir osiloskoba konuşacak olursanız, sözcükler arasında duraklama olmadığını göreceksiniz. Sözcükler arasındaki bu duraklamalar bir sözcüğün nerede başladığını, diğerinin nerede bittiğini çoktan bildiğiniz için zihniniz tarafından eklenmektedir. Bu noktada, sizler de sözcükler arasına duraksamalar koymaktasınız.

Bilmediğiniz bir dili işittiğiniz zaman bunun örneğini görürsünüz. Aranızda hiç Fransızca bilmeyenler birisinin “Je ne sais pas” dediğini duyduğunda “Olağanüstü! Fransızcada sözcükler arasında hiç duraklama yok!” diye düşünebilir. Ve siz – Fransızca konuşan biri tabii ki “Je ne sais pas”ı işitir. Örneğin İbranice, İbranice bir cümle biliyorum " Sleecha, eypho ha-sheeruteem", sanırım lavabonun nerede olduğunu sormak için kullanılıyor. Ancak İbranice bilmiyorsanız yine hiç duraklama

yok. Ve gerçeği isterseniz, her biriniz sunumlarınızı yaptığınızda kimse adamakıllı konuşmadı, çünkü kimse konuşmadı. Cümle bu: "Glorp [pause] fendel [pause] smug [pause] wuggle." Ancak daha çok kulağa "blublublublublub" diye hiç aralıksız konuşuyormuşsunuz gibi geldi çünkü dillerinizi bilmiyorum.

Çocuklar, hiçbir dili bilmeden dünyaya gelirler, yani duraklamaları öğrenmek zorundadırlar. Sesleri belirli bir bağlamda yorumlamayı öğrenmeleri gerekir ve bazen hata yaparlar. Bölmeye ilgili sorunlar yaşarlar. Birkaç örnek verelim. Çocukların bu hatalarını toplum tarafından iyi bilinen bir şeyi tekrar etmeye çalıştıklarında görebilirsiniz. Özellikle şarkı sözleri bunun için iyi örneklerdir. Bunlar çocuklardan bazı alıntılar: [yanlış anlaşılmalı şarkı sözleri] "Yine yoksun diye düşmanım Herkül". Bu söylenenin neye karşılık geldiği çözen ya da bilen var mı?

Bir Öğrenci: [Yine yoksun diye] Düşmanım her güne?

Profesör Paul Bloom: "Düşmanım her güne" Çok iyi. [slayttan başka bir yanlış anlaşılmalı şarkı sözü okur] "Mustafa yağmur var İstanbul'da" Tahmin edecek olan?

Bir Öğrenci: "Bu sabah yağmur var İstanbul'da."

Profesör Paul Bloom: "Arabesk kopça alaturka, sırtım dayamalı bir hırka yırtık bir ruh için" [gülüşmeler]

Sesbilimsel anlayış, dili işlemenin ve aslında bilincin tüm boyutlarını gözler önüne serer. Çünkü – bir cümle işittiğinizde sözcükler arasındaki boşlukları, zihninizde yaratıp sizin koyduğunuzu söylemişim hatırlarsanız. Benzer şekilde, zor anlaşılır, belirsiz bir şeyler olduğunda aradaki boşluğu doldurur ve sözcüğün ne olduğunu çözersiniz ve çözdüğünüz şekilde işitirsiniz. İşte birkaç örnek, en iyi örnekler yine yanlış anlamalardan geliyor.

Bunun için en klasik örnek Rick James'in "Super Freak" şarkısı. Telif hakkı üzerine büyük bir konferans verdiler ve bu yaptığım birçoğunu ihlal edecek. Bundan iki yıl sonra Rick James bir gün oturmuş internete bakarken bunu gördüğünde "Hey! Bu benim eserim!" diyecek. Neyse, sizden şu satırları dinlemenizi istiyorum. Çoğunuzun bunu daha önce duyduğuna eminim, ancak bir de yakından dinlemenizi istiyorum [şarkı çalar]. Neydi burada söylediği? [gülüşmeler] "The kind of girl you read about--" Görünen o ki kimse bilmiyor. Yukarıdan aşağı yorumlama yapan pek çok insanda olduğu gibi, bana da "she's the kind of girl you read about in Newsweek magazine" demiş gibi geliyor. Fakat devamındaki "you don't want to bring home to Mama" sözlerinin tamamı verildiğinde hiç mantıklı gelmiyor [şarkı sözüne gönderme yapıyor]. Şarkının sözlerine tekrar bakacak olursanız gerçekte kızın "kind of girl you read about in new wave magazines" dediğini görüyoruz. Şimdi, tekrar dinlediğinizde siz de bildiğiniz için bu şekilde işiteceksiniz [şarkı çalar].

İşte bu yukarı—yukarıdan aşağı işlem olarak bilinir. Yukarıdan aşağı işleme, işittiğiniz şeyin ne olduğunu bildiğinizde onu o şekilde duymanın bir örneğidir ve iş sesler arasındaki boşluğu doldurmaya geldiğinde, hayli kullanışlıdır. Normal bir

konuşmada, ben “cü—[öksürme] mle” diyeceksem siz bunu “cü—[öksürük] mle” olarak işitmez, “cümle” olarak işitirsiniz, yani boşluğu doldurursunuz. Bu bazı sorunlara yol açabilir. Bunun benim yaşamımda yol açtığı sorun “Get Crunk” şarkısı etrafında döner [gülüşmeler]; çünkü ben “Get Crunk”ı duydum ve çocuklarım bana iTunes’dan “Get Crunk” alıp alamayacağımı sordular. Çocuklarım 8 ve 10 yaşındalar. Şarkıyı daha önceden duyduğum için “get crunk” çok ayıp söz, “get crunk” çok ayıp sözden oluşan bir nakaratı olduğunu biliyordum ve dedim ki “hayır”. Çocuklarım da şarkının daha edepli bir sürümü olduğunu söylediler ben de o sürümünü indirdim. Ne yazık ki – sözcüğün ne olduğunu bildiğimden – edepli sürümü da çok edepli gelmedi bana. Şimdi, insanlar bir şeyler yazıp çizmeye başlamadan [gülüşmeler] eklemek isterim ki, bu edepli sürümü [şarkı çalmaya başlar, kaba sözcükler sansürlenmiş olmasına karşın onları oradaymış gibi algılamaya devam edersiniz] [gülüşmeler]. Çok şükür müstehcen sözcüğü çıkarmışlar [gülüşmeler].

Neredeyse her zaman, yukarıdan aşağı işleme, bazı şeyleri nasıl daha iyi işittiğimizi etkiler. Aslında, görme üzerine konuşacağımız bir sonraki dersin de teması bu olacak; çünkü aynı şey görmeye de olmaktadır. Dünyayı nasıl gördüğümüz genellikle karmaşık ve kafa karıştırıcıdır; ancak bildiklerimiz işitmede olduğu gibi ortalığı temizler.

Yapı bilgisi bir sonraki üst seviyedir. Ses bilim seslerdir, yapı bilgisi ise sözcükler. Ve insan dili, mükemmel dilbilimci FERDINAND DE SOSOUR Ferdinand de Saussure tarafından açıklanan “dil göstergesinin nedensizliği” adlı inanılmaz hileyi kullanmaktadır. Bu da dünyadan keyfi herhangi bir düşünceyi alıp – bir sandalye, hikâye ya da ülke gibi – bu düşünceyi bağlayacağımız bir ses ya da gösterge yaratabileceğimiz anlamına gelir ve aradaki bağ da keyfidir. “Köpek” için “hav hav” gibi bir sözcüğü kullanmayı seçebilirsiniz; çünkü köpeğin çıkarttığı sese benzemektedir ancak “ülke” sözcüğü için ülke gibi tınlayan bir sözcük kullanamazsınız. “İçmek” eylemini işaret diliyle anlatmak için bir şeyler içerken yaptığınız hareketleri kullanabilirsiniz; ancak “ülke” için işaret dilinde ülkeye benzeyen işaretler yapamazsınız, tıpkı “düşünce” sözcüğü için düşünceye benzer hareketler yapamadığınız gibi.

Yani, dilin işleyiş biçimi keyfi isimlendirmeye izin verir. Dil, simge ile kullanmak istediğimiz herhangi türden bir düşünce arasındaki bu haritaya olanak sağlar. Bu keyfi haritalar, biz onları öğrendikçe, bir dilin söz dağarcığını oluşturur. Sözcükler hakkında konuşuyorum; ancak daha teknik bir tabirle söylemek gerekirse “morfem” hakkında konuşuyorum. Morfem, bir dilin anlamlı en küçük birimidir. Yani sıklıkla sözcük ile aynı anlama gelir. “Kuş” bir sözcüktür ve aynı zamanda bir morfemdir; ancak tek morfemler olduğu gibi birçok morfemden oluşmuş sözcükler olduğundan durum her zaman böyle değildir. “Kuşlar” ve “kuşak” birer sözcüktür, fakat iki morfemdir ve bu da iki morfemi bir araya getirerek sözcüğü oluşturduğunuz anlamına gelir. Başka bir deyişle, “kuşlar”ın ne anlama geldiğini bilmek için “kuşlar” sözcüğünü öğrenmenize hiç gerek yoktur. Tek bilmeniz gereken “kuş” sözcüğü ile çoğul morfemi “lar”dır ve sözcüğü yaratmak için ikisini bir araya koyabilirsiniz.

Ortalama bir konuşmacı kaç morfem bilmektedir? Yanıt bir hayli ürkütücü. Eksik bir tahminle ortalama bir konuşmacı 60.000 civarında sözcük bilmektedir; ancak bence daha uygun bir tahminle 80.000 ya da 100.000'e yakındır. Bu da yuvarlayacak olursanız, çocuklar yaşamlarının ilk yılı civarında ilk sözcüklerini öğrenmeye başladıklarından bu yana, yaklaşık olarak günde 9 yeni sözcük öğreniyorlar demektir. Bu her zaman için günde dokuz sözcük olarak ilerlemez, yaşa bağlı olarak bu sayı artar ya da azalır. Fakat hala bildiğimiz sözcük sayısı şok edici. Kaçınız birden fazla dili akıcı bir biçimde biliyor? Diğer dilleri bilenleriniz kafalarının içinde 200.000 ya da 300.000 sözcük taşıyor olabilir ve saniyeden daha kısa bir sürede onlara erişiyor. Bu yaptığımız, mantiken, insanların yaptığı hayret verici şeylerden biri olarak görülebilir.

Son olarak, söz dizimi. Dilin ses sistemine sahibiz – fonoloji. Dilin sözcüklerine sahibiz -morfoloji. Ancak tüm bunlar size yalnızca “köpek,” “bardak,” “sandalye,” “ev,” “hikaye” ve “düşünce”yi verir. Karmaşık fikirleri iletmenize olanak sağlamaz. Bu yüzden, hikâyemizin son kısmı söz dizimidir. Ve söz dizimi de sözcükleri söz, sözleri de cümle oluşturacak şekilde bağlamanızı sağlayan ilke ve kurallara işaret eder. Ve söz dizimi de, bu sefer Wilhelm von Humboldt tarafından tanımlanmış “sınırlı iletişim aracının sınırsız kullanımı” adlı bir diğer harika hileyi kullanır. Soru şu, sözcük dağarcığınız sınırlı. Birçok sözcük var. Hepsini tek tek öğrenmeniz gerek; ancak gerçekte sınırsız sayıda cümle kurabilirsiniz. Bunu nasıl yapabiliyorsunuz? Sınırlı sayıda simgelerden oluşan bir listeden nasıl sınırsız sayıda cümlelere geçebiliyorsunuz? Bunun cevabı tümleşik bir sisteme sahip olmanızdır.

Doğa ya da kültür içinde tümleşik sisteme sahip tek şey dil değildir. Müzik de tümleşik sisteme sahiptir, sınırlı sayıda nota olmasına karşın sınırsız sayıda müzikal kompozisyon vardır. DNA da bu tür bir tümleşik sisteme sahiptir, sınırsız sayıda olası DNA dizilimine bağlayabileceğiniz, sınırlı sayıda baz ya da sınırlı amino asit vardır. Peki, bu nasıl oluyor? Çoğunuzun matematik ya da bilgisayar biliminden aşına olabileceği gibi sonsuzluk düzeneği tekrarlamadır/özyinelemedir. Bunun hakkında söylenecek çok şey var; ancak basitçe dilde gözler önüne serilmiştir.

Bakın, çok basit bir dil örneği. Dilbilimcilerin normal dil tanımlarına çok yakın ancak yine de çok basit. Bu dilde üç isim var, “Fred,” “Barney” ve “Wilma” ve iki eylem “düşünmek” ve “sevmek.” Çok basit bir dil ve tek bir kural var: bir ismi, herhangi bir ismi alıyorsunuz, bu isimden sonra eylemi getiriyorsunuz ve bu eylemi de bir isim takip ediyor. Peki, böyle yaptığınızda ve bundan sonra – örneğin “Fred sever Wilmayı” gibi – kaç tane cümle elde edersiniz? Böyle yaptığınızda olası kaç cümle vardır?

Bana bir saniye verin. Tamam. Hiç tahmin var mı? On sekiz. Cümleler “Fred sever Fredi,” “Fred sever Barneyi,” “Fred sever Wilmayı,” “Fred düşünür Fredi,” “Fred düşünür Wilmayı,” gibi ve buna benzer şekilde devam ediyor. Herhangi üç sözcükten sonra gelen herhangi iki fiilden önce gelen herhangi üç sözcük. Bu çok da ilginç bir dil değil, ama daha da karmaşık bir dil geliyor —önceki dil ile aynı söz dağarcığı, aynı üç isim, aynı iki fiil fakat bu sefer farklı bir cümle. Bu cümle bir cümlenin izlediği bir

yüklemden önce gelen isme kadar genişler ve işte size tekrar. Başka bir kuralı başlatan bir kuralınız var ve böylece “Wilmayı seven Barneyi sever Fred” gibi cümleler kurabiliyorsunuz. Buyurun, böylece tümcelerın olası sonsuzluğunu elde ediyorsunuz.

Bu çok basit bir örnek ama yinelemenin kullanımını günlük hayatta ve dilin günlük kullanımında sıkça görebilirsiniz. “John peynir sevmez”, “oda arkadaşımın duyduğuna göre John peynir sevmezmiş”, “oda arkadaşımın John’un peynir sevmediğine dair bir söylenti duyduğunu Mary’e söylediğimde, Mary bundan rahatsız oldu”, “oda arkadaşımın John’un peynir sevmediğine dair bir söylenti duyduğunu Mary’e söylediğimde, Mary’nin bundan rahatsız olması beni şaşırttı”, “Profesör Bloom dersin çoğunu oda arkadaşımın John’un peynir sevmediğine dair bir söylenti duyduğunu [gülüşmeler] Mary’e söylediğimde, Mary’nin bundan rahatsız olmasının beni nasıl şaşırttığına ayırdı”, “Profesör Bloom’un dersin çoğunu oda arkadaşımın...” ve bunun sonu yok. En uzun cümle diye bir şey yok. Ölene kadar daha derin ve girişik cümleler kurmaya devam edebilirsiniz. Ve bu da dilin gücünün bir parçasıdır.

Şimdi, sözdizimsel kurallar karmaşıktır. Sözdizimsel kuralların bir karmaşası ya da sorunlarından biri, aynı cümleyi kurmak için farklı kurallardan yararlanabiliyor olmanızdır. Şu cümleyi ele alalım; “bir keresinde pijamalarımın içindeki bir fili vurmuştum. Pijamalarımın içine nasıl girdi? Bunu asla bilemeyeceğim.” Bu Groucho Marx’ın klasik dizesidir. Buradaki espri, böyleyken böyle gibi onu üreten kuralların etrafında döner. Genellikle bu bilinmezlik sorununu göstermek için, insanlar zayıf düşünölmüş, göz ardı edilmiş, bu bilinmezliğe kazara sahip olan gazete başlıklarını topladılar. “NBA’deki hakem tepkileri büyüyor”. İşte yapının güzelliği burada. “Çocuk yapımı besleyici gıdalar”, “Bir kasaba yetkilisi tarafından gaz birikimine yüklenen patlamadan kimse yaralanmadı”. Geçen yaz Seul’de Kore Üniversitesi ziyaretim sırasında kocaman bir başlık gördüm. Aynen şöyle yazıyordu: “General taciz edilen erler için tutuklandı” [gülüşmeler]

Şimdi, cümlelerin oluşturulması ve anlaşılmasında belirsizliği önlemek hayli zordur. Bazı durumlarda anlamı açıkça belirtmek çok zor olduğundan, anayasa ve bazı suç dosyalarını düzenlemede, bu anlam belirsizliğini ortadan kaldırmak için dilbilim teorisinden faydalanılır.

Birkaç yıl önce ciddi bir suç dosyası bir cümleye dayandırıldı. Ve olay şuydu. Biri engelli olmak üzere, soyguna karışmış iki erkek kardeş vardı. Polis memur onları görüp onlara silah doğrulttu. Ve kardeşlerden biri de polise silah doğrulttu. Polis silahını indirmesi için engelli olmayan kardeşe bağırdı. “Silahı bana ver” dedi. Engelli kardeş de “alsın bakalım” diye bağırdı, diğeri ateş etti ve polisi öldürdü. Ateş eden kardeşin yaptığı şey adam öldürmekti. Peki ya “alsın bakalım” diyen engelli kardeş? Bu cümleyi nasıl yorumladığınıza bağlı; çünkü cümle gayet belirsiz. “Alsın bakalım”, ifadesi “bırak alsın” anlamına gelebileceği gibi, “sıkıysa alsın” anlamına da gelebilir. Duruşmanın sonucu hakkında bilgisi olan varsa lütfen beni bilgilendirsin veya e-mail

atsın. Benim anladığım kadarıyla suçlu bulundu; ancak bu cümledeki belirsizlik üzerine söylenecek çok şey var.

Şimdi biraz konuyu değiştirip bütün bu bilginin nereden geldiği ile ilgili konuşmak istiyorum. Ama öncesinde geldiğimiz yerle ilgili soruları alayım. Sorularınız neler? Evet.

Öğrenci: Sözdiziminin dilbilgisinden bir farkı var mı? Yoksa bunlar aynı şeyler mi?

Profesör Paul Bloom: Sözdizimi... Buradaki soru “sözdiziminin dilbilgisinden nasıl farklılaştığı?” İki tamamen aynı şey. Sözdizimi daha teknik bir terim. Ancak dilbilgisi ile aynı şeydir. Evet.

Öğrenci: Her normal insanın öyle ya da böyle bir çeşit dil kullandığını söylemişsiniz. Fiziksel olarak normal olmalarına karşın hiçbir dil konuşmayan bir kültür içinde doğup yetişmiş insanlar yok mu?

Profesör Paul Bloom: Evet. Bu soruyu sorduğunuz için sevindim. Çünkü daha önce de söylediğim gibi bunun pek doğru olmadığını fark ettim. Burada ortaya çıkan konu şu; daha önce de nörolojik olarak normal olan her insanın bir dili öğrenip edinebileceğini söylemişim. Peki, nörolojik olarak normal olup etrafından hiçbir dil olmayan insanlar? Gerçekte tarihte böyle vakalar görülmüştür. Kimin söylediği büyük olasılıkla belli olmayan, köpekler ya da kurtlar tarafından büyütülmüş çocuklara ilişkin hikâyeler vardır. Bazıları yirminci yüzyılda geçen, çocukların delirmiş ya da şeytani ebeveynler tarafından kilit altında tutulup hiç dil öğrenememiş çocuklara dair korkunç hikâyeler vardır. Kendilerine hiç işaret edilmediği toplumlarda; yani dilsel bir tecrit altında yaşayan sağır insanlara ilişkin hikâyeler de vardır. Bu vakalar çarpıcı istisnalardır ve bunlar bize bir şey anlatıyor.

Dil için beyne sahip olmanın yeterli olmadığını anlatır. Birilerinin, dili sizinle birlikte kullanması gerekir. İşin ilginç bunun için çok insanın olması da gerekmemektedir. Susan Goldin-Maedow kimsenin onlara işaret etmediği sağır çocuklarla çalışmıştır; ancak onun çalıştığı sağır kardeşleri olan sağır çocuklardır ve bu çocuklar orada öylece durmamaktadır. Kendi dillerini yaratmışlardır. Bu yarattıkları Amerikan işaret dili ya da Fransız işaret dili gibi tam gelişmiş bir dil değildir; ancak yine de sözdizimine ve ses bilgisine sahip bir dildir. İlginç bir soruydu. Başka soru? Evet.

Öğrenci: Dilbilgisine dair doğuştan gelen sınırlar olduğu söylenebilir mi?

Profesör Paul Bloom: İyi bir soru. Buradaki soru “dilbilgisi fikrini ortaya atmamızı sağlayan yetilerimizde-doğuştan gelen bir sınırlar var mıdır?” Çoğu dilbilimci bu soruyu “Evet” diye yanıtlar, diller işleri nasıl yaptıkları konusunda hayli sınırlıdır. Örneğin, dünyada sözcüklerin cümle içindeki sıralarını değiştirerek soru cümlesi oluşturan hiçbir dil yoktur. Cümledeki beşinci sözcük eylem olmalıdır diye bir kuralı olan hiçbir dil yoktur. Ve dilbilimciler bütün bu koşullara bakıp “dünyadaki hiçbir dil, bu

şekilde işlemez” demez. Yani, bunlar dilbilgisine ilişkin sınırlardır ve hayli ilginçtirler; çünkü bu kısıtlamalar bize neyin insani normal dil olup, neyin olmadığını söyler. Ancak dikkat edin, dilbilgisi üzerine inanılmaz sınırlar olsa bile hala sınırsız sayıda cümle üretebiliyoruz. Bu, beni belli bir kümeye sınırlasanız bile – diyelim çift sayılar kümesi – hala sonsuz sayıda çift sayı var. Yani, dilbilgisi de sınırlandırılabilir ancak hala sınırsız sayıda olası cümleye olanak tanır.

Tanıştığımız ve davranışçılık üzerine konuştuğumuz, “Sözel Davranış Üzerine İnceleme” kitabının yazarı, dilbilimci Noam Comsky’le ilişkilendirilmiş, dilin kaynağı üzerine sıra dışı bir iddia var. Ve bu iddiayı öne süren Chomsky’dır. Bu iddia, dil öğrenmeyi öğrenme olarak görmememiz gerektiğidir. Bunun yerine dil öğrenmeyi gelişime benzer şekilde düşünmeliyiz. Yani Chomsky der ki,

İnsanların kanat yerine kollara sahip olmayı, deneyim yolu ile öğrendiği ya da bazı organların temel yapılarının rastgele deneyimle oluştuğu gibi bir öneriyi kimse ciddiye almaz. [Dil] bu fiziksel yapılardan daha az karışık ve muhteşem değildir. O zaman neden dil gibi bilişsel yapıların edinimini de karmaşık insan organlarını araştırdığımız gibi araştırmayalım?

Beysbol oynamayı öğrenebilirsiniz, Amerikan İç Savaşı hakkında bilgi edinebilirsiniz; ancak eğer Chomsky haklı ise İngilizce konuşmayı öğrenmediniz. Aslında olan İngilizce’yi duydukça kolların, bacakların ya da görsel sistemin gelişmesine benzer şekilde kapasitenizin artmasıdır.

Peki, buna inanmalı mıyız? Çevrenin dili biçimlendiren bazı etkilerinin olmak zorunda olduğunu biliyoruz; çünkü İngilizce bilmek için onu duymuş olmanız gerekir. Ve aslında diller şimdiye kadar konuştuğumuz tüm yönlerde farklılaşır. İngilizce gibi bazı diller “l” ve “r” arasında bir farka sahiptir. Diğer dillerde yoktur. İngilizce gibi bir dil için “dog” (köpek) morfemi ile gösterilen yaratık, bu İngilizce’nin tarihsel gelişimi ile alakalı, Fransızca’da “chien”, Yunancada başka bir şeydir. 6000 dilin her biri ve bu odada diğer bir dil bilen herkes “Vietnamca’da budur”, “Urduca’da budur”, “Çekçe’de budur” diyebilir.

Son olarak, sözdizimi. İngilizce, özne-yüklem-nesne dizilimine sahip dil olarak bilinir. Bill’in John’a vurduğu düşüncesini iletmek için “Bill hit John” (Bill vurdu John’a) dersiniz. Ama bütün diller bu şekilde çalışmaz. Aslında dillerin çoğu yani pek çok dil özne-nesne-yüklem dizilimine sahiptir. Yani Bill’in vuran John’un vurulan olduğunu iletmek istediğinizde “Bill John Hit” (Bill John vur) dersiniz. Bütün bunların öğrenilmesi gerekir ve bunlar, o dili kullananların konuşmalarına maruz kalarak gerçekleşir.

Diğer taraftan bu dil becelerinin gelişmesinin bir bakıma Chomsky’nin önerdiğine benzer şekilde olduğuna dair hatırı sayılır kanıtlar vardır. İşte dil gelişimi üzerine bazı olgular. Bir tanesi daha önce de bahsettiğim bir şey. Bütün normal çocuklar dili öğrenir. Dilde belli özel bozukluklar olabilir. Bunlar hakkında beyin konusunda konuşmuştuk. Bu bozukluklardan bazıları travma ya da afazi sonucu olabilir. Travma dil yetisinin kaybına yol açabilir. Ancak kimi çocukların bizim sahip olduğumuz

konuşma yetilerine sahip olmadan doğdukları yerlerde, “özüml dil bozukluğu” olarak bilinen bazı genetik bozukluklar da vardır. Ve bunlar birçok açıdan ilginçtir.

Bunların ilginç olmasının bir sebebi de insan dili üzerine gösterdikleridir. Bu dersi dinlemeden önce “dil öğrenmen için gereken tek şey zeki olmandır” veya “dil öğrenmen için gereken tek şey iletişime girmek istemendir” ya da “dil öğrenmek için gereken tek şey diğerlerini anlamak ve diğerleriyle anlaşmak isteyen sosyal bir insan olmandır” diye düşünmeniz çok da mantıksız değil. Ancak özüml dil bozukluğu vakaları bu düşüncelerin hepsinin yanlış olduğunu gösterir; çünkü şu anda dünya üzerinde gayet zeki olup diğerleriyle iletişime girmek isteyen, tamamıyla sosyal canlılar olan, fakat dil öğrenemeyen çocuklar vardır. Bu da dil öğrenme ve anlama becerisinin bir yere kadar diğer zihinsel yaşantılardan ayrı olduğunu gösterir.

Bu konuda devam edecek olursak, dilin, herhangi bir geribildirim ya da pratik olmadan öğrenildiğini de biliyoruz. Çocuklarına dili öğretmeleri gerektiğini düşünen birçok Amerikalı var. Ve DVD, okuma fişleri ve dil öğretmek için tasarlanmış birçok şey üzerine geniş bir endüstri. Birçok ebeveynin bu tip şeyleri kullanmazlarsa çocuklarının dili öğrenemeyeceğine inandığını düşünüyorum. Fakat bunun doğru olmadığını biliyoruz. Bunun doğru olmadığını çocuklarla hiç konuşmayan kabilelerin varlığından biliyoruz. Çocuklarıyla konuşmuyorlar; çünkü bunun önemli olmadığını düşünüyorlar. Bu topluluklardaki ebeveynlerle görüşen dilbilimciler “Neden bebeklerinizle konuşmuyorsunuz?” diye sorduklarında “Bebeklerle konuşmak saçma olurdu, bebeğin size söyleyebileceği hiçbir şey yok, köpeğinizle konuşmakla aynı şey” yanıtı alabilirler. Bunun üzerine Amerikalı dilbilimci de “Evet, biz köpeklerimizle de konuşuyoruz” diyebilir [gülüşmeler]. Amerikalılar ve Avrupalılar herkesle ve her şeyle konuşur. Diğer kültürler bu konuda daha seçicidir ve çocuklar kendileri konuşuncaya dek onlarla konuşmazlar. Bu da dil öğrenmede herhangi bir fark yaratmamaktadır.

Chomsky'nin, Skinner'ın “Sözel Davranış”ını eleştirdiği çalışmasından esinlenen bazı çalışmalarda “Yalnızca Birleşik Devletlerdeki çocuklara baksak? Onlar hiç geribildirim almıyorlar mı?” diye sorulmuştur. Ve yanıt hem evet hem de hayır. Ortalama bir yüksek eğitime sahip batılı ebeveynler çocuklarına geribildirim verir, çocuklarının söylediği şeyler üzerinden bu geribildirimi verirler. Fakat bu geribildirimi herhangi bir sözdizimi ya da dilbilgisi kuralına dayandırarak vermezler.

Brown ve Hanlon'ın çocukların söyledikleri ve ebeveynlerin bu söylenenlere nasıl yanıt verdiklerine baktıkları 1970'lerdeki klasik çalışmalarında görülüyor ki, ebeveynler çocuklarının söylediklerindeki dil bilgisel doğruluğa değil de telaffuzdaki şirinlik ya da sosyalliğe tepki vermekte. Örneğin, çocuk “Ben seni sever anneciğim” dediğinde “A, hayır, burada yüklemi özneye göre çekimlemedin [gülüşmeler], bu yanlış” diyen bir ebeveyn hayli garip olurdu. Benzer şekilde “Bağırsaklarından nefret ediyorum anne” diyen bir çocuğa “Mükemmel! Nesnesi, öznesi ve yüklemi olan doğru yapıda bir cümle bu!” diyen anne de garip olur. Çocuklara yanıt verirken birbirimize yanıt verdiğimiz gibi davranıyoruz, yani telaffuzun dil bilgisel doğruluğuna değil.

Taşıdığı anlama göre hareket ediyoruz. Çocuklar, sürekli dil bilgisel hatalar yaparlar ve bu hata yapıldığında herhangi bir düzeltme gelmez. Bunlar bazı temel gerçeklerdir.

Dilin zaman akışı üzerine ne biliyoruz? Çocukluk döneminin başladığı erken zamanlarda, kendi dillerinin melodisini tercih ederler. Bu çalışmalar, emme metodu kullanarak, Fransa'da 4 günlük bebeklerle yapılmıştır. Hatırlayın, bebeklerin yapabileceği sınırlı sayıda şey vardır. Bunlardan biri emmedir ve bebeklerin Fransızca duymak için emziği emmeleri gerekmektedir ve Rusça duymak yerine Fransızca işitmeyi tercih etmişlerdir. Araştırmacılar, bebeklerin yaşamlarının ilk günlerinde Fransızca'ya maruz kaldıkları için böyle davrandıklarını söylemektedir. Çoğu Fransa'dan olan eleştirmenler bu çalışmaya "Hayır, belki de Fransızca daha iyi tınlamaktadır, herkes Fransızca'yı tercih eder" diyerek karşı çıkmaktadır. Bu yüzden bu çalışma Rusya'da tekrarlanmıştır ve Rus çocukların Rusça duyarken Fransızca duydukları zamana göre daha sert emme davranışı gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Ve dinledikleri şeyler sözcükler değildir. Sözcükleri henüz bilmiyorlar. Sözdizimini de bilmiyorlar. Dinledikleri dilin ritmidir. Sizin için Fransızca ve Rusça kulağa farklı gelir. Benim gibi ikisi hakkında hiçbir fikriniz olmasa bile ikisi de kulağınıza farklı gelir. Bebekler için de durum böyledir. Fransa'da ya da Rusya'da yetiştirilen bebekler hangisinin kendi dili olup olmadığını ayırt edebilir.

Başlangıçta, çocuklar her foneme duyarlıdır. İngilizce konuşan çocuklar, örneğin, İngilizce konuşabilen, Birleşik Devletlerde doğmuş bebekler "lip" ve "rip" fonemlerini ve İngilizce'de örneği olmayan fonemik yapıları örneğin Çekçe ya da Hintçe'deki fonemleri ayırt edebilirler. Evet.

Öğrenci: Merak ediyorum da çocukların söylediği yanlış şeyleri kullanarak onlarla konuşabilir misiniz? Çünkü ben bir yaz Fransa'daydım ve orada bazı komşularım vardı. Komşularımdan nefret ettim, onların aptal olduklarını düşünüyordum. Yalnızca Fransız oldukları için değil ama bebekleri vardı ve abidik gubidik sesler çıkartıyordu ve onlarda bebeğe benzer şekilde yanıt veriyordu.

Profesör Paul Bloom: Ebeveynler de bebeklerine abidik gubidik sesler çıkartabilir.

Öğrenci: [kısık sesle] Ve ben bu insanlardan nefret ederim. Bebeğe bir şeyler söylediğiniz sürece ne söylediğiniz fark eder mi?

Profesör Paul Bloom: Sorduğun soruda birden çok şey var [gülüşmeler]. "Bebeğiniz kuu kuu ga ga diyorsa ona kuu kuu ga ga şeklinde karşılık vermeniz fark eder mi?" sorusunun yanıtı hayır, fark etmez. O insanlara nefretin yersiz. Sanırım şimdi kendini kötü hissediyorsun ancak bence için rahat olsun [gülüşmeler]. Çocuğunla kusursuz İngilizce konuşuyor olman çok garip olur. Kimse "Merhaba çocuğum, altını değiştirmemi istiyorsan kıpırdamadan dur" demez. İyi bir ebeveynlik şekli değil, bu hatta kulağa biraz aptalca gelmekte. Birçok insanın dediği "Ah, ne

kadar şirin bir bebeksin sen”dir. Evrimsel psikologlar bebeklerle komik şekilde konuşmamızın işlevini tartışmaktalar. Bunun dil öğrenimine yardımcı olmadığını söyleyen insanlar vardır. Diğer taraftan, bunun bebeği sakinleştirmek için yapıldığını söyleyen insanlar da vardır. Bebekler yumuşak sesin melodisini duymaktan hoşlanır. Ancak böyle yapıp yapmamanız büyük bir fark yaratmaz.

Konu özellikle bebeklere geldiğinde ebeveynlerinin onlarla nasıl konuştuklarının bebeklerin dil öğrenmesi üzerine etkisini bulmak hayli zordur. Önceleri, bebekler tüm fonemlere duyarlıdır; ancak bu zamanla kaybolur. Bu, ilk on iki aylık sürede gider. Bu, bebekken şu an yaptığınızdan daha iyi yaptığınız şeylerden biridir. Bebekken, çok dilli bir aptalsınız. Dünya üzerindeki her dildeki ses farklılıklarını ayırt edebilirsiniz. Şimdi ise, eğer benim gibiyse, İngilizceyi bile zor anlarsınız [gülüşmeler]. Yalnızca işittiğiniz dile duyarlı kalana dek sınırlarınızı daraltırsınız. Bu daraltma büyük ölçüde ilk on iki ay civarında olur.

İlk yedi ay civarı geveleme dönemidir. Ama şimdi burada durup sorunumuza geri dönmek istiyorum. İşaret dili konusuna geri döneceğimizi söylemiştim ve şimdi işaret diline maruz kalan bebeklerin geveleyip gevelemediği sorusunu araştıran seçkin çalışmalar dizisine ait kısa bir film izletmek istiyorum.

[video gösterimi]

Benim alanımdaki son on-yirmi yıldır görülen şaşırtıcı bulgulardan biri, işaret dili ediniminin konuşma dili edinimiyle tamamen aynı şekilde gerçekleştiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu şekilde olmak zorunda değildi. Sadece işaretler üzerinden konuşmanın daha avantajlı olabileceği akla daha yatkındı. İşaret dilleri gelişkin diller olabilir; ama öğrenmek daha zordur; çünkü beyin ve vücut konuşmaya adapte olmuştur. Olayın sadece bu olmadığı ortaya çıkmıştır. İşaret dilinin gelişimsel mihenk taşları ile konuşma dilinin gelişimsel mihenk taşlarının birebir aynı olduğu ortaya çıkmıştır. Gevelemeye aynı noktada başlarlar. İlk sözcükleri, ilk cümleleri, ilk karmaşık yapıları oluşturmaya başlarlar. Beynin konuşma dili edinimi ve kullanımı ile işaret dili edinimi ve kullanımı arasında çok da ilginç bir fark yoktur.

İlk on iki ay civarında çocuklar ilk sözcüklerini kullanmaya başlarlar. Bunlar; “köpek,” “yukarı,” “süt” gibi nesne ve hareketleri karşılayan sözcüklerdir. Sözcüklerin dizilimine duyarlılık göstermeye başlarlar. “Köpek kediyi ısırды” cümlesinin “kedi köpeği ısırды” cümlesinden farklı olduğunu bilirler. On sekiz ay civarında sözcükleri daha hızlı öğrenmeye başlarlar ve “kurabiye istiyorum,” “süt döküldü” gibi mini cümleler kurmaya başlarlar. “-de” “-den” “-e” gibi morfeimler ise yavaş yavaş kendiliğinden ortaya çıkar.

Ve şimdi kötü haber. Yedi yaş civarında ergenliğe girerken dil öğrenme yetisi kaybolmaya başlar. Bununla ilgili en iyi çalışma Birleşik Devletlerdeki insanları otuz kırk yıl boyunca gözlemleyip İngilizceyi ne kadar iyi konuştuklarını araştıran Elissa Newport ve Sam Supalla tarafından yapılmıştır. Ne kadar zeki olduğunuz ana diliniz İngilizce olmadığında İngilizce’yi ne kadar iyi konuşacağınızın belirleyicisi değildir.

Buradayken kaç aile üyenizin olduğu da değildir. Ne kadar istekli olduğunuz da değildir. Belirleyici olan kaç yaşında olduğunuz ve İngilizceyi öğrenmeye ne zaman başladığınızdır.

Görülen o ki; yaşamınızın ilk yıllarında ikinci bir dil öğrenmeye başlarsanız bir sorun yok. Anadiliniz gibi konuşabilirsiniz. Ancak sonrasında işler git gide kötüleşiyor. Ergenliğe girdiğinizde dil öğrenme yetinizde aniden büyük değişimler oluyor. Nadir de olsa bazıları ergenlik sonrası dönemde İngilizceyi aksansız konuşabiliyor. Aksan değiştirilmesi güç bir şeydir ve değiştirilmesi güç olan sadece aksan değildir. Aynı zamanda sözdizimi, yapı bilgisi ve ses bilgisinin değiştirilmesi de zordur. Beynin dil öğrenmeden sorumlu bölümü yalnızca gelişimin erken dönemlerinde mevcuttur ve o dönemde dil öğrenilmez ise işlevini yitirir.

Bir sonraki derse şu hayvanlarla ilgili soru ile başlamak istiyorum. Bu da dil öğrenme kısmını bitiriyor. Buraya koyacağım şey ikinci ödeviniz olacak. Çarşamba gününe kadar bu soruyu yanıtlayacak durumda olsanız iyi olur. Çarşamba günü de dil konusuna devam edeceğim. Sonrasında ise görme, dikkat ve hafıza üzerine konuşacağız. Görüşürüz.